

Sveučilište u Zagrebu se ne može mijenjati

Naš ugledni znanstvenik, prof. dr. sc. Gordan Lauc, profesor biokemije i molekularne biologije na Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, voditelj Znanstvenog centra izvrsnosti za personaliziranu brigu o zdravlju osvrnuo se na ozbiljne probleme u kojima se nalazi Sveučilište, ali i cijeli hrvatski sustav znanosti i visokog obrazovanja. Ističe da u sustavu nedostaje volje za promjenama, osobito onima koje bi išle za podizanjem izvrsnosti i znanstvenih standarda, da takva atmosfera uzrokuje negativnu selekciju te da čak guši one najbolje.

Evo zašto to mislim

Pred neki dan sam još jednom na televiziji izjavio kako mislim da naše sveučilište nije moguće popraviti, već da ga treba ili ukinuti, ili pustiti da propadne. Nakon toga su mi neki moji prijatelji prigovorili da nije u redu javno govoriti protiv svojeg poslodavca, već da bih trebao sustav mijenjati iznutra. U biti se slažem s njima (uz modifikaciju da je odgovornost znanstvenika prema cjelokupnom društvu, a ne prema pojedinačnoj instituciji), pa ću ovdje javno iznijeti neka svoja iskustva koja su dovela do tog mog stava.

Deset godina pokušavam sustav učiniti boljim

Dakle, ja sam tijekom gotovo 10 godina velik dio svog života ulagao u pokušaje da naš sustav znanosti učinim boljim. Četiri godine bio sam prodekan (uz dva dekana), da bi mi treći dekan na prvom sjednici Fakultetskog vijeća ukinuo većinu stvari koje smo napravili u protekla dva mandata i sve vratio na staro. Vodio sam i nacionalno Povjerenstvo za izradu Akcijskog plana za povećanje ulaganja u znanost i istraživanje.

Nakon što smo nakon više od dvije godine usuglašavanja konačno donijeli plan koji je bio dovoljno benigna da ga je Vlada bila spremna usvojiti (no ipak je donosio i puno dobrih stvari), taj plan više nikada nitko nije ni pogledao, a kamoli realizirao (iako se radi o službenom "Akcijskom planu" koji je usvojila Vlada). Četiri godine bio sam član Nacionalnog vijeća za znanost, a šest godina član Područnog vijeća za prirodne znanosti. U tom razdoblju najviše sam radio na donošenju novih kriterija za napredovanje znanstvenika u viša zvanja.

Nakon više od tri godine usuglašavanja sa svim područnim vijećima, donijeli smo pravilnik koji je propisivao, po mojem osobnom mišljenju premale, no ipak značajne promjene u sustavu napredovanja. Nažalost, i te premale promjene bile su prevelike za neke utjecajne krugove, pa je pravilnik o napredovanjima Ustavni sud proglasio neustavnim, jer narušava ustavom zajamčena jednaka prava neradnika da napreduju istom brzinom kao i oni koji rade (karikiram, no to je bila temeljna poruka odluke Ustavnog suda).

Nema mehanizma koji bi omogućio promjene

Temeljni problem je da u našem sustavu jednostavno ne postoji mehanizam koji bi omogućio promjene. Sve razine upravljanja biraju se većinom glasova onih kojima će upravljati. Dekane biraju Fakultetska vijeća. U dvije (ili tri) godine mandata dekani nemaju nikakvu moć da naprave bilo kakve ozbiljne promjene.

Nikoga ne mogu otpustiti, eventualno mogu nekoga zaposliti, no čak i kad to žele, nemaju resurse za bilo kakvu ozbiljniju podršku izvrsnosti. Čak i kad to žele, nemaju mehanizme za nagrađivanje onih koji rade ili kažnjavanje onih koji ne rade. Ako neki fakultet slučajno i izabere dekana koji želi promjene, vrlo brzo

se u fakultetskom vijeću organizira većina koja ne želi promjene, te nakon jednog ili dva mandata "reformatora" izaberu dekana "kontrareformatora" koji ponovno sve vrati na staro. Dakle, dekani uglavnom pokušavaju zadovoljiti sve, a na taj način nije moguće promijeniti ništa. Sustav koji odluke donosi većinom, donosi odluke koje odgovaraju svima, a ne onom malom broju najboljih koji društvo vuku naprijed.

Mnogi su primljeni zato što se u tom trenutku nitko bolji nije javio na natječaj

Da stvar bude još puno gora, posljednjih dvadeset godina više od 90 % onih koji su u bilo kojem trenutku ušli u sustav kao asistenti ili znanstveni novaci, dogurali su do ranga profesora. Mnogi od njih bili su i jako loši doktorandi, te su sada i loši profesori. No sve to vrijeme napredovali su istom brzinom i primali istu plaću kao i oni koji su radili po 12 sati na dan i trudili se biti najbolji što mogu.

Kako nisu trošili vrijeme na rad, imali su puno više vremena za razne socijalne kontakte i lobiranja, tako da su "neradnici" znatno bolje umreženi od "radnika", te su često napredovali i brže od onih koji su radili. Kako su prolazile godine, sve veći broj "radnika" uviđao je da je "neradnicima" zapravo puno bolje, te je s vremenom velik broj "radnika" prešao u "neradnike". Jer zašto bi gubili svoje vrijeme kad imaju siguran posao, napredovat će radili ili ne radili, a položaj profesora daje im autoritet i moć nad studentima kojom mogu hraniti svoj ego kad god požele. Dakle, umjesto da imamo sustav koji sve one koji uđu u njega potiče da postaju sve bolji (kombinacijom pritiska i nagrađivanja) i da se trude napredovati, imamo sustav koji obeshrabruje i demotivira i one najbolje.

Institucije one uspješne doživljavaju kao problem

Sad će neki sigurno spomenuti da mi imamo i jako dobrih znanstvenika i profesora. To je apsolutno točno. Zapravo situacija je sve bolja i mi imamo sve više i više jako dobrih znanstvenika koji su međunarodno konkurentni. No to se dogodilo unatoč, a ne zahvaljujući sustavu. Međunarodnu konkurentnost (barem u eksperimentalnim znanostima) osigurali su samo oni koji su izborili međunarodno financiranje kroz europske projekte jer naš sustav znanosti s najvećim projektima od cca 30 000 eura godišnje to jednostavno ne omogućava.

A institucije takve pojedince zapravo doživljavaju kao problem jer za svoje projekte trebaju administrativnu, računovodstvenu, pravnu i logističku potporu, te su kao takvi opterećenje za instituciju na više razina. A za kolege "neradnike" takvi pojedinci su potencijalno jako opasni, jer svojim radom pokazuju da se ipak "može".

Zbog svega toga, nažalost, kombinacija većinskog odlučivanja i većine koja danas postoji na našim znanstvenim institucijama jednostavno ne omogućava promjene. Barem ne u roku od najmanje dvije do tri generacije. Dakle, ako želimo imati međunarodno konkurentne znanstvene institucije, moramo ih osnovati i ustrojiti na način kako su ustrojene uspješne znanstvene institucije u svijetu. To je znatno lakše nego pokušavati promijeniti sustav koji se u zadnjih 20 godina pokazao jako otpornim na sve pokušaje promjena...

Izvor: <https://web.facebook.com>